

PERSDOSSIER

maandag 8 januari 2024

Economische evaluatie 2023 door Limburgse bedrijven: beter dan verwacht en 4 op 10 bliken tevreden terug

Inzet van kiesstrijd 2024: verlaging belastingdruk, aanpak loonkosthandicap en verbetering overheidsefficiëntie

Review 2023 en Outlook 2024

- 2023 was beter jaar dan 2022 voor meer dan 4 op 10 Limburgse bedrijven, beter dan 1 jaar geleden verwacht werd. Voor 1 op 3 was 2023 minder goed.
- Slechts 1 op 3 verwacht beter 2024, maar globaal sentiment ligt hoger dan 1 jaar geleden.
- Dienstensector meest positief, detailhandel meest negatief. Groothandel voelt kentering.
- 8 op 10 sluiten 2023 met winst af. 4 op 10 zijn gegroeid in personeel. Winstverwachting en aanwervingsambities voor 2024 houden dat elan aan.
- Bij de pinken blijven staat centraal in bedrijfsfocus 2024: interne organisatie verbeteren, financiële gezondheid bewaren en business model aanpakken als top 3.

Regeringsrapport 2023 en Kiesstrijd 2024

- Ondernemers blijven uiterst kritisch: vijfde buis op rij voor Vlaams en federaal beleid.
- Geen enkel domein economisch beleid krijgt voldoende. Hogere appreciatie voor energiebeleid, gebrek aan overheidsefficiëntie opnieuw hekkensluiter. Ook aanpak loonkostenhandicap, betaalbaarheid sociale zekerheid en belastingdruk desastreus volgens Limburgse ondernemers.
- Duidelijke missie voor nieuwe regeringen: belastingdruk, loonkosthandicap en efficiënte overheid bovenaan prioriteitenlijst.

Iets meer dan 4 op 10 Limburgse bedrijven deden het in 2023 beter dan in 2022. Dat aantal ligt heel wat hoger dan een jaar geleden verwacht werd. Voor 1 op 3 was het voorbije jaar slechter dan 2022. Dat blijkt uit de jaarlijkse Outlookbevraging van VKW Limburg en UNIZO Limburg. 8 op 10 bedrijven hopen het boekjaar 2023 met winst te kunnen afsluiten en bij 4 op 10 groeide het personeelsaantal. Voor 2024 gaat 1 op 3 ondernemers uit van een beter jaar. Ongeveer 3 op 10 verwachten een slechter jaar dan het afgelopen

jaar. In vergelijking met 1 jaar geleden ligt het sentiment globaal gezien hoger, al blijven we qua positivisme ver verwijderd van de pre-coronajaren 2015-2019.

Voor 2024 blijven de globale winst- als de personeelsverwachtingen op hetzelfde niveau: 8 op 10 hoopt op winst en 4 op 10 hebben nog aanwervingsambities.

In de dienstensector is het sentiment het meest positief over beide jaren, de detailhandel is daarentegen somber over zowel 2023 als 2024. De groothandel kijkt nog positief achterom, maar ziet voor het komende jaar grote uitdagingen opdoemen – al blijven de winst- en personeelsverwachting voor 2024 hoog in de sector.

Bij de pinken blijven staat centraal in de bedrijfsfocus 2024: de interne organisatie verbeteren, financiële gezondheid bewaren en het business model aanpakken verstevigen hun positie in de top 3. Talent aan boord houden, digitalisering, marketing en marktaandeel vergroten volgen op enige afstand.

Zowel het federale als het Vlaamse beleid worden voor het vijfde jaar op rij gebuisd door de Limburgse ondernemers. In totaal 16 economische beleidsdomeinen worden opnieuw zeer kritisch beoordeeld, waarbij geen enkel domein gemiddeld een voldoende behaalt. Ten opzichte van 2022 zijn er wel enkele lichte stijgers, waarbij vooral het energiebeleid meer appreciatie krijgt.

Het minst tevreden zijn de Limburgse ondernemers opnieuw over (het gebrek aan) overheidsefficiëntie, met maar liefst één op drie ondernemers die de overheid hiervoor met een... 0 op 10 quoteren. Ook voor de aanpak van de loonkostenhandicap, de betaalbaarheid van de sociale zekerheid en de belastingdruk zijn er gemiddeld 1 op 4 ondernemers die een quoterings van 0 op 10 geven, tekenend voor het gebrek aan vertrouwen en frustratie.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de 3 domeinen die het slechtst gequoteerd worden voor ondernemers de inzet van de kiesstrijd in 2024 moeten zijn: de verlaging van de belastingdruk, het wegwerken van de loonkosthandicap en een efficiëntere en kleinere overheid staat bij alle sectoren en grootteklassen hoog in de lijst. Bij de kleinere bedrijven vinden we daarnaast ook een hogere prioriteit voor het sociaal statuut van zelfstandigen en de aanpak van de arbeidsmarktkrapte. Bij de grote bedrijven komen ook een flexibeler arbeidsmarkt en het energiebeleid prominent naar voren. De bouwsector hamert extra hard op een vlot vergunningenbeleid.

Ruben Lemmens, gedelegeerd bestuurder VKW Limburg: *“Ondanks de economische tegenkanten en de vele frustraties over - vaak al lang gekende - beleidsmatige onvolkomenheden, is de goesting en de ingebakken gedrevenheid van onze Limburgse ondernemers gelukkig allermist gebroken, toont deze ‘Outlook 2024’. Integendeel, ook zonder de soms grote euforie van vroegere jaren, kijken onze ondernemers met meer vertrouwen en sterkere groeiambities dan vorig jaar naar de toekomst. Handen aan de ploeg en voort. Vanuit de wetenschap dat een efficiënte organisatie en gedegen financiële gezondheid van hun bedrijf de basis vormen, houden ze hun strategie en business model tegen het licht om bij te sturen en aan te passen waar nodig. En net dat is ook wat ondernemers van een overheid verwachten, maar waar ze vandaag zo erg op hun honger blijven zitten: een efficiënte overheid die zorgt dat ze financieel fit is om de vele uitdagingen en transformaties van de toekomst aan te gaan en daartoe adequaat en doorgedreven hervormt en bijstuurt. Zodat bedrijven terug voluit kunnen doen waar ze goed in zijn: welvaart creëren voor onze samenleving en welzijn voor onze burgers. Laat (verkiezingsjaar) 2024 de start zijn om daarin eindelijk voor de nodige reset te zorgen!”*

Bart Lodewyckx, gedelegeerd bestuurder UNIZO Limburg:

“Op 1 januari is de wereld niet fundamenteel veranderd ten opzichte van 31 december. De problemen van toen zijn er vandaag nog altijd. De loon- en energiekosten doen nog evenveel pijn, en de krapte op te arbeidsmarkt is niet op magische wijze opgelost. En toch is het anders. Op één of andere manier kijken we begin januari altijd even anders naar die wereld dan een week geleden.

We kijken vandaag graag naar de toekomst. Optimistisch, zoals naar de inflatie bijvoorbeeld. Geen loonstijgingen met 11% dit jaar, wel een eerder normale 1,5%. Het komt er weliswaar weer bij. Maar het is wel een pak minder dan we een half jaar geleden hadden durven verhoppen. De inflatie is beter onder controle, dus kunnen ook de rentetarieven afnemen zodat zowel ondernemers als consumenten wat ademruimte krijgen. Toch is voorzichtigheid geboden. Bij heel wat kmo's zijn de financiële buffers door de opeenvolgende crisissen weggevreten, en faillissementscijfers stijgen. 1 op 3 Limburgse ondernemers verwacht een beter 2024, maar voor velen zal het komende jaar best wel weer pittig worden.

Onze politici bereiden zich intussen al voor op de verkiezingen. En het risico is reëel dat we geen beleid meer krijgen, terwijl we meer dan ooit nood hebben aan structurele hervormingen. De problemen zijn gekend, de prioriteiten ook. 1. Verlaag de belastingdruk, met als bijkomend pleidooi van UNIZO voor een ondernemersaftrek van 20% in de personenbelasting. 2. Pak het loonvormingsmodel aan. Willen we méér kunnen doen in bedrijven waar het goed gaat, en net minder waar het moeilijk is? Schaf dan de loonindex en de loonnorm af, en onderhandel lonen in de bedrijven zelf in plaats van vast te houden aan het automatische indexsysteem. Als dat niet mogelijk is (en dat zal het zijn...), haal dan op zijn minst de fossiele brandstoffen uit de index. Met een zogenaamde duurzaamheidsindex volgen onze lonen op zijn minst al niet de fluctuaties van de internationale energieprijzen. 3. Werk als overheid efficiënter en verminder de administratieve hel waarin ondernemers moeten werken.

En 4: Maak werk van een activeringsbeleid waarbij je goed zot moet zijn om niet te werken in plaats van omgekeerd.

Er staat nog meer op onze nieuwjaarsbrief, maar laten we hier alvast mee beginnen om er een voorspoedig en boeiend 2024 van te maken. Ondernemers kennen als geen ander de kunst om bedreigingen om te zetten in kansen en die ook te grijpen. Wij verwachten van onze beleidsmakers op zijn minst hetzelfde.”

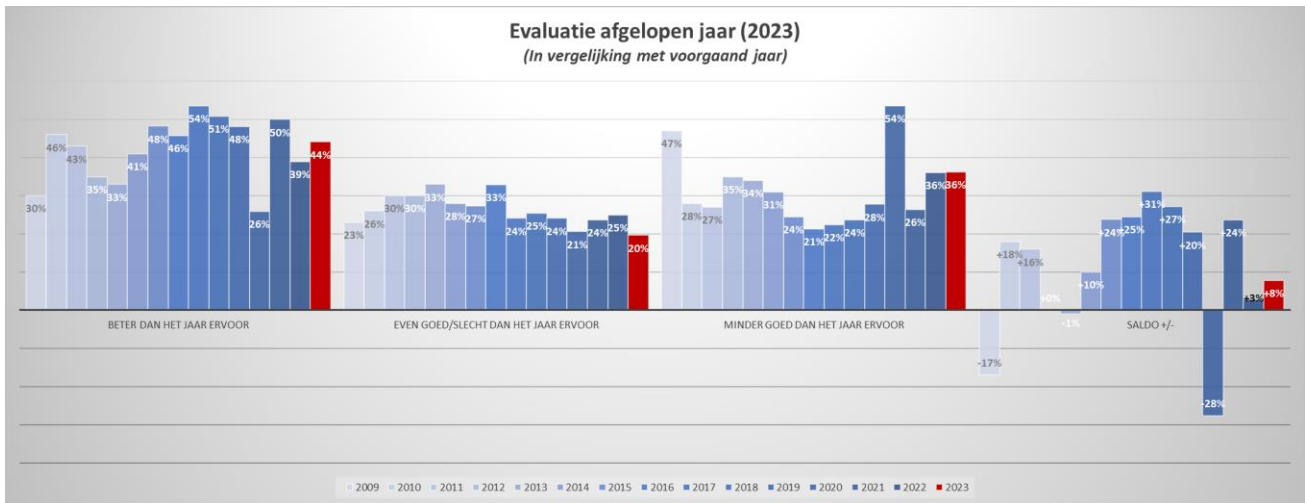
1. Review 2023: voor 4 op 10 Limburgse bedrijven was 2023 beter dan 2022, beter dan verwacht. Voor 1 op 3 was 2023 slechter. Beste evaluatie door dienstensector en groothandel.



Vier op tien Limburgse bedrijven (44%) deden het in 2023 beter dan in 2022. Dit ligt iets hoger dan de 39% die 2022 positief evolueerden, en vooral ook hoger dan de 26% die een jaar geleden uitgingen van een beter 2023. Daartegenover staat echter dat een bijna even grote groep van 36% van de ondernemers 2023 slechter bestempelen dan het jaar ervoor. Voor 1 op 5 was 2023 even goed (of slecht) als 2022.

Per saldo is er voor 2023 aldus een **overwicht van 8% meer positief gestemden** (komend van +3% voor 2022).

Als we naar de grafiek met de evaluaties van de voorbije jaren bekijken, zien we wel dat de hoge saldi van +20% tot +30% uit de pre-coronajaren 2015-2019 (en ook het nog hoopvolle 2021) momenteel ver buiten bereik blijven liggen.



Met uitzondering van de detailhandel (saldo van -23%) kennen alle sectoren een positief saldo wat de evaluatie van 2023 betreft. Voor de dienstensector (48% 'beter' en 28% 'slechter', resulterend in een saldo van +20%) was 2023 gemiddeld gezien het best. Ook de groothandel kent met +16% (het saldo van 52% beter en 36% slechter) nog een goede score.

De bouwsector (saldo +9%; 43% beter en 34% slechter) en de productiesector (49% beter en 43% slechter, saldo +5%) zitten dichterbij het gemiddelde saldo.

| Sector | Beter deed dan in 2022 | Even goed/slecht deed dan in 2022 | Minder goed deed dan in 2022 | SALDO +/- |
|--------------|------------------------|-----------------------------------|------------------------------|-----------|
| Bouw | 43% | 23% | 34% | 9% |
| Detailhandel | 23% | 31% | 46% | -23% |
| Diensten | 48% | 24% | 28% | 20% |
| Groothandel | 52% | 12% | 36% | 16% |
| Productie | 49% | 8% | 43% | 5% |
| Eindtotaal | 44% | 20% | 36% | 8% |

| Bedrijfsomvang | Beter deed dan in 2022 | Even goed/slecht deed dan in 2022 | Minder goed deed dan in 2022 | SALDO +/- |
|----------------|------------------------|-----------------------------------|------------------------------|-----------|
| minder dan 5 | 35% | 34% | 31% | 4% |
| 5-9 | 41% | 32% | 27% | 14% |
| 10-19 | 51% | 17% | 32% | 20% |
| 20-49 | 43% | 12% | 45% | -2% |
| 50-99 | 46% | 7% | 46% | 0% |
| 100-249 | 57% | 13% | 30% | 27% |
| 250 of meer | 46% | 11% | 43% | 3% |
| Eindtotaal | 44% | 20% | 36% | 8% |

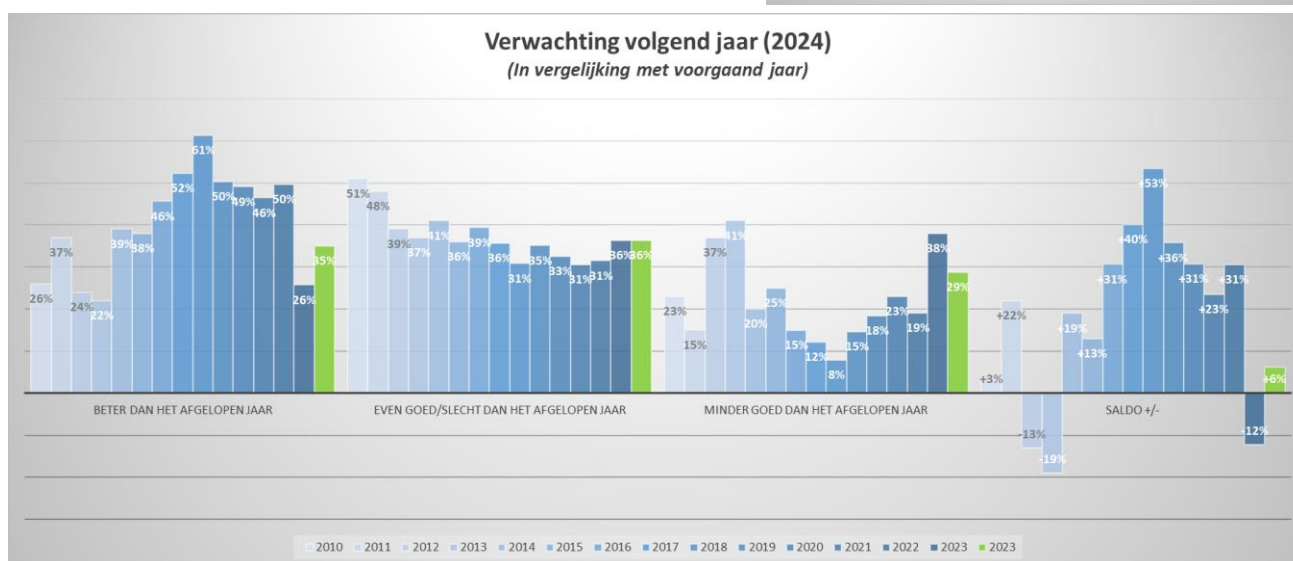
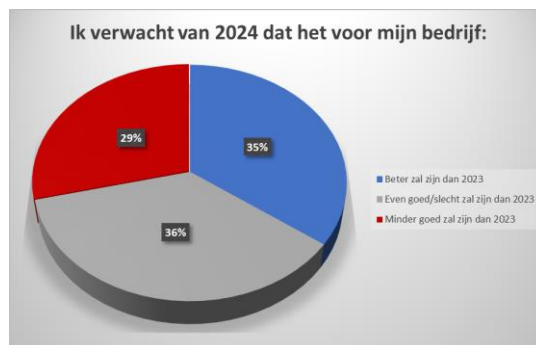
Qua grootte van het bedrijf is er geen eenduidige lijn te vinden in de cijfers. In het verleden lagen de saldi globaal gezien hoger bij de grotere bedrijven, maar dat klopt niet meer voor 2023 (+27% in de categorie 100-250 werknemers en slechts +3% bij de bedrijven met meer dan 250 werknemers). Over de verschillende grootteklassen lopen de saldo ver uiteen.

2. Outlook 2024: 1 op 3 Limburgse ondernemers verwachten een beter jaar. Dienstensector nog duidelijk positief, groothandel keert kar en klinkt erg pessimistisch over 2024.

Bij de start van 2024 is de groep Limburgse ondernemers die een beter jaar verwachten iets kleiner dan bij de evaluatie van 2023: ongeveer 1 op 3 (35%). Ten opzichte van de verwachting begin 2023 (26%) zien we wel meer optimisme.

Ongeveer 3 op 10 verwachten dat 2024 minder goed zal zijn.

Per saldo gaat het om +6% meer positief dan negatief ingestelde ondernemers, komend van -12% een jaar geleden.



| Ik verwacht van 2024 dat het voor mijn bedrijf: | | | | |
|---|-------------------------|------------------------------------|-------------------------------|-----------|
| | Beter zal zijn dan 2023 | Even goed/slecht zal zijn dan 2023 | Minder goed zal zijn dan 2023 | SALDO +/- |
| Bouw | 39% | 29% | 33% | 6% |
| Detailhandel | 18% | 38% | 44% | -26% |
| Diensten | 48% | 39% | 14% | 34% |
| Groothandel | 20% | 40% | 40% | -20% |
| Productie | 29% | 38% | 33% | -4% |
| Eindtotaal | 35% | 36% | 29% | 6% |

Net zoals bij de evaluatie van 2023 kent de detailhandel ook voor het komende jaar het slechtste saldo voor het komende jaar: -26% (18% verwacht een beter 2024, 44% een slechter). De productiesector (saldo van -4%: 29% beter en 33% slechter) en ook de groothandel (saldo van -20%) tekenen daarnaast ook een negatief saldo op. Zeker de groothandel valt hierin op, komend van een positief saldo van +16% voor het voorbije jaar. De dienstensector staat opnieuw garant voor het hoogste saldo (+34%).

| Ik verwacht van 2024 dat het voor mijn bedrijf: | | | | |
|---|-------------------------|------------------------------------|-------------------------------|-----------|
| | Beter zal zijn dan 2023 | Even goed/slecht zal zijn dan 2023 | Minder goed zal zijn dan 2023 | SALDO +/- |
| minder dan 5 | 44% | 31% | 25% | 19% |
| 5-9 | 22% | 49% | 30% | -8% |
| 10-19 | 32% | 39% | 29% | 2% |
| 20-49 | 37% | 28% | 35% | 2% |
| 50-99 | 32% | 36% | 32% | 0% |
| 100-249 | 30% | 40% | 30% | 0% |
| 250 of meer | 38% | 43% | 19% | 19% |
| Eindtotaal | 35% | 36% | 29% | 6% |

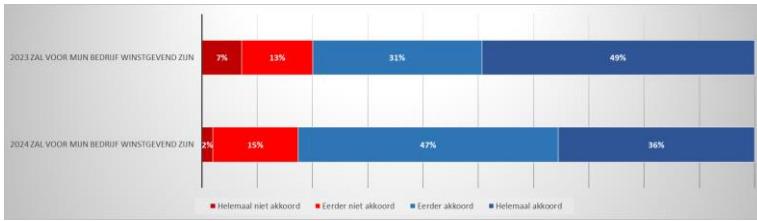
Qua grootte is opmerkelijk dat zowel de kleinste bedrijven (< 5 werknemers) en de grootste bedrijven (>250 werknemers) de

meest positieve saldi tonen, telkens +19%.

3. Winst- en personeelsverwachting: 8 op 10 hopen 2023 nog met winst af te kunnen sluiten, 4 op 10 met extra personeel.

Verwachtingen 2024: 8 op 10 rekenen opnieuw/weer op winst, 4 op 10 plannen aanwervingen.

3.1. Winstverwachting



Terugblikkend naar **2023**, verwachten **8 op 10** ondernemers dat het jaar voor hun bedrijf winstgevend zal zijn. Ter vergelijking: voor 2022 lag dit op een vergelijkbaar niveau (76%), voor 2020 was dit maar 60%. **Voor 20%** draait het voorbije jaar dus uit op verlies of

maximaal een break-even.

Een jaar geleden hoopte 71% winst te kunnen maken in 2023, waardoor het resultaat dus globaal beter is dan verwacht.

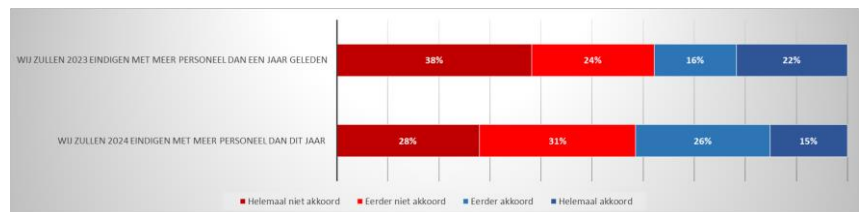
In de groothandel verwachten alle respondenten winst te halen uit 2023, in de detailhandel gaat het om slechts 72%.

Voor 2024 kijkt **83%** van de bevroegde Limburgse ondernemers ernaar uit om opnieuw/weer winst te maken. 17% ziet nog geen beterschap voor het komende jaar.

De dienstenbedrijven (91%) zijn het meest optimistisch qua winstverwachting, bij de detailhandel (69%) vinden we de laagste verwachtingen.

3.2. Personeelsbezetting

Qua personeel geven **4 op 10** respondenten aan dat ze **2023** met meer werknemers eindigen dan een jaar geleden (38%). Voor 2022 was dit een vergelijkbaar cijfer, in 2020 was dit slechts 1 op 4. Een jaar geleden



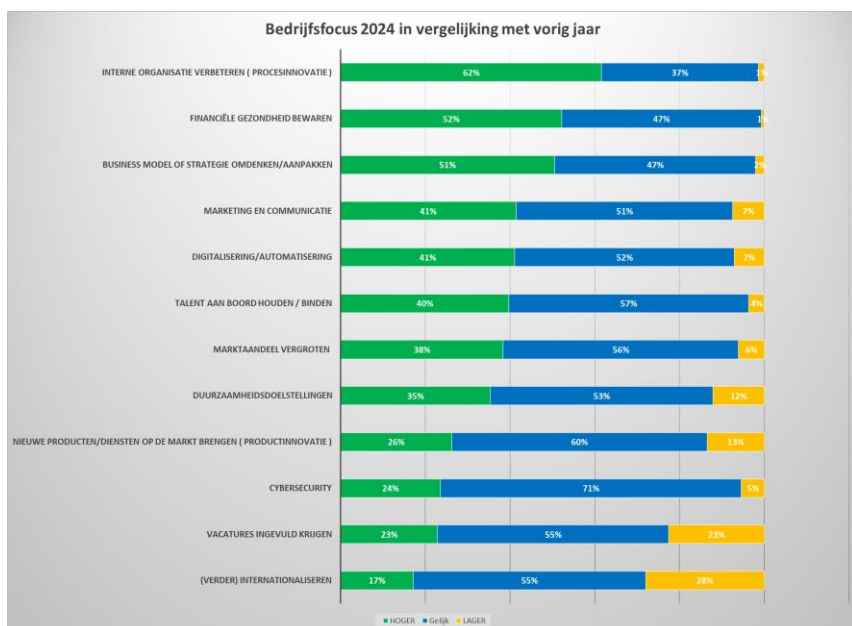
ging slechts 30% uit van een personeelsgroei in 2023. Ook op dit vlak werden de verwachtingen dus geklopt.

In de groothandel (56%) spreekt meer dan de helft over een toename, in de productie, diensten en bouw gaat het telkens om 4 op 10. In de detailhandel heeft slechts 13% bijkomend kunnen aanwerven.

Voor 2024 blijven de verwachtingen op hetzelfde niveau liggen, met opnieuw **4 op 10** die verwachten op het einde van het jaar meer mensen in dienst te hebben dan nu (41%). De groothandel (52%) en bouw (51%) kennen hier het hoogste cijfer, diensten (46%) en ook de productiesector (38%) blijven op hoog niveau. De detailhandel sluit af met 13% met aanwervingsambities.

4. Bij de pinken blijven staat centraal in bedrijfsfocus 2024: interne organisatie verbeteren, financiële gezondheid bewaren en business model aanpakken (opnieuw) als top 3.

Het **verbeteren van de interne organisatie** (procesinnovatie; saldo van +60%, vorig jaar +54%) staat op **de eerste plaats qua bedrijfsfocus** van Limburgse ondernemers voor het komende jaar. Deze sterkhouders staat daarmee al voor de 10^e keer (in 11 peilingen) op de eerste plaats.



Ook plaatsen 2 en 3 zijn ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar, met telkens hogere scores: **het bewaren van de financiële gezondheid (+52%**, komend van +49%) en het **'business model of strategie omdenken/aanpakken' (+48%**, vorig jaar +42%).

Talent aan boord houden/binden staat op de 4^e plaats (saldo van +36%), gevolgd door **digitalisering en automatisering** met een saldo van +34%. Voor beide focuspunten is de score als status quo te beschouwen.

Verderop in de lijst vinden we **marketing en communicatie** (terug een stijging van +28% naar +34%), het vergroten van het **marktaandeel** (van +30% naar +32%), **duurzaamheid** (van +17% naar +23%, was eerder al +30% in 2020 en 2022, maar ook +3% in 2014), **cybersecurity** (van +22% naar +17%), en **productinnovatie** (lichte daling van +17% naar +13%).

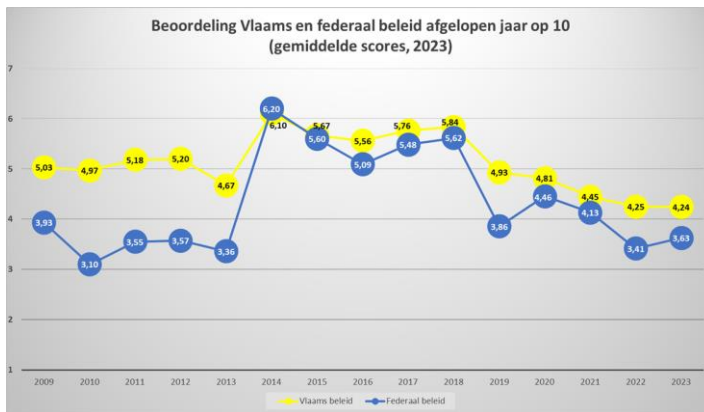
| Bedrijfsfocus 2024 in vergelijking met vorig jaar | HOGER | Gelijk | LAGER | SALDO +/- | | | | | | | | | | |
|--|-------|--------|-------|-----------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| | | | | 2024 | 2023 | 2022 | 2021 | 2020 | 2019 | 2018 | 2017 | 2016 | 2015 | 2014 |
| Interne organisatie verbeteren (procesinnovatie) | 62% | 37% | 1% | 60% | 54% | 59% | 48% | 59% | 58% | 63% | 60% | 65% | 59% | 46% |
| Financiële gezondheid bewaren | 52% | 47% | 1% | 52% | 49% | 38% | 31% | 32% | 38% | 42% | 36% | 40% | 43% | 37% |
| Business model of strategie omdenken/aanpakken | 51% | 47% | 2% | 48% | 42% | 50% | / | / | / | / | / | / | / | / |
| Talent aan boord houden / binden | 40% | 57% | 4% | 36% | 38% | / | / | / | / | / | / | / | / | / |
| Digitalisering/automatisering | 41% | 52% | 7% | 34% | 32% | 50% | 52% | 52% | 53% | / | / | / | / | / |
| Marketing en communicatie | 41% | 51% | 7% | 34% | 28% | 42% | 38% | 43% | 36% | 50% | / | / | / | / |
| Marktaandeel vergroten | 38% | 56% | 6% | 32% | 30% | 35% | 36% | 43% | 42% | 51% | 52% | 55% | 43% | 35% |
| Duurzaamheidsdoelstellingen | 35% | 53% | 12% | 23% | 17% | 30% | 19% | 30% | 16% | 19% | 8% | 19% | 3% | 3% |
| Cybersecurity | 24% | 71% | 5% | 18% | 22% | / | / | / | / | / | / | / | / | / |
| Nieuwe producten/diensten op de markt brengen (productinnovatie) | 26% | 60% | 13% | 13% | 17% | 22% | 28% | 33% | 35% | 32% | 27% | 32% | 36% | 22% |
| Vacatures ingevuld krijgen | 23% | 55% | 23% | 0% | 2% | 16% | 0% | 10% | 20% | 29% | 13% | 6% | -5% | -8% |
| (Verder) internationaliseren | 17% | 55% | 28% | -11% | -13% | -8% | -19% | -1% | 6% | 12% | 4% | 6% | 2% | / |

Ondanks de dalingen in sommige saldi, zien we telkens nog wel gemiddeld 50 tot 60% van de bevroegde ondernemers die in het komende jaar evenveel op het betreffende domein willen/zullen inzetten, en ook tussen de 25 en 40% die er meer op gaan inzetten. **Dalingen of lagere saldi betekenen dus geenszins dat een bepaalde actie aan relevantie inboet, maar wel dat de bedrijfsfocus in het komende jaar vaak (noodgedwongen) naar andere domeinen moet gaan.**

Het belang van **verder internationaliseren** komt als enige op de lijst met een negatief saldo van -11% (vorig jaar -13%). Dit lijkt verontrustend, daarom enige nuance bij dit negatieve cijfer: **bedrijven die vandaag al exporteren kennen een positief saldo van +2% (en zelfs +57% bij de bedrijven waar de export in het afgelopen jaar al groeide).** Bij de niet-exporterende bedrijven is er een negatief saldo van -37%. De combinatie van deze verschillende saldi zorgt voor het globale negatieve cijfer van -11%.

Eenzelfde analyse is ook nodig voor het relatief lage saldo voor de prioriteit **'vacatures ingevuld krijgen'** van 0% (vorig jaar +2%): **bij de bedrijven die aan aanwerven denken voor 2024 bedraagt dit saldo +21%.** Enkel gekeken naar de **bedrijven die zeker zullen aanwerven in het komende jaar, zien we een saldo van maar liefst +44%.** Bedrijven zonder aanwervingsplannen of -mogelijkheden, landen op een saldo van -32%.

5. Regeringsrapporten: federaal en Vlaams beleid vijfde jaar op rij gebuisd



Voor het vijfde jaar op rij krijgen zowel het federale als het Vlaamse beleid een onvoldoende van de Limburgse ondernemers.

De **Vlaamse regering** van Jambon blijft met **4,24 op 10** status quo op het laagste punt ooit. Ook het **federale beleid** van De Croo wordt opnieuw gebuisd met 3,63, maar **stijgt lichtjes** ten opzichte van de 3,41 vorig jaar.

Van geen enkele sector krijgt het beleid een voldoende. De dienstensector geeft de 'hoogste'

scores voor zowel Vlaanderen (4,49) als voor het federale niveau (3,84). De groothandel is het meest kritisch, met respectievelijk amper 3,40 voor het Vlaamse en 3,04 voor het federale beleid.

6. Kritische beoordeling economisch beleid: geen enkel domein krijgt een voldoende. Toch enige appreciatie voor energiebeleid: sterkste stijger.

In de beoordeling van 'economische' beleidsaccenten, lijken de Limburgse ondernemers zich dit jaar op het eerste zicht iets milder te tonen dan vorig jaar. Toen waren er enkel dalende scores te zien bij de **in totaal 16 bevroegde beleidsdomeinen** (zonder in te gaan op het specifieke bevoegdheidsniveau), dit jaar zijn er 8 stijgers, 5 dalers en 3 status quo.

Toch bedraagt het gemiddelde van alle domeinen voor 2023 slechts 3,2/10, van hetzelfde niveau als de 3,1 vorig jaar. **Ondanks de stijgingen liggen alle quoteringen ook lager dan het coronajaar 2020 (gemiddeld 3,9/10).** Voor het eerst sinds 2019 is er geen enkel domein dat een voldoende krijgt. De hoogste gemiddelde score die uitgedeeld wordt is **4,7/10**, voor **crisissteunmaatregelen** die het afgelopen jaar ook nog een tijd doorliepen (op het vlak van energie, tijdelijke werkloosheid, overbruggingslening, ...). In 2022 kreeg dit domein nog net **5/10**.

De domeinen met een score tussen 3 en 4 van naderbij bekeken:

- Een **beter sociaal statuut voor zelfstandige ondernemers** zet weer een stapje vooruit: 3,9 nu, 3,6 vorig jaar terug (en 4,3 in 2021).
- **Het klimaatbeleid**, met een score van **3,9** op 10 (vorig jaar 3,7).
- Een **flexibeler arbeidsmarkt**: van 3,4 opnieuw naar **3,7**.
- **Het energiebeleid**, voluit "het verzekeren van de energievoorziening aan betaalbare prijzen", als **sterkste stijger** van 2,5 vorig jaar naar **3,6** nu.
- Het **faciliteren van financiering** voor het bedrijfsleven: een verdere daling van 3,8 naar **3,5** (en komend van 4,3 in 2021).
- Een **betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt** (status quo op **3,4**).
- En **mobiliteit en bereikbaarheid** (status quo op **3,3**).

| Beoordeling van het regeringswerk op het vlak van: | | | | | | | | | |
|---|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| (gemiddelde score op 10) | 2023 | 2022 | 2021 | 2020 | 2019 | 2018 | 2017 | 2016 | 2015 |
| crisissteunmaatregelen voor ondernemingen (energie, tijdel) | 4,7 | 5,0 | / | / | / | / | / | / | / |
| beter sociaal statuut voor zelfstandige ondernemers | 3,9 | 3,6 | 4,3 | 4,7 | 4,0 | 4,3 | 4,3 | 3,9 | 4,3 |
| klimaatbeleid | 3,9 | 3,7 | 3,9 | / | / | / | / | / | / |
| flexibelere arbeidsmarkt | 3,7 | 3,4 | 3,7 | 4,2 | 4,1 | 5,1 | 5,1 | 4,7 | 4,1 |
| verzekeren van energievoorziening aan competitieve prijer | 3,6 | 2,5 | 2,7 | 3,7 | 3,6 | 3,3 | 3,8 | 3,6 | 3,7 |
| faciliteren van financiering voor het bedrijfsleven | 3,5 | 3,8 | 4,3 | 4,5 | 4,3 | 5,0 | 4,8 | 4,4 | / |
| betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt | 3,4 | 3,4 | 3,6 | 4,0 | 4,2 | 4,4 | 4,2 | 4,1 | 4,1 |
| mobiliiteit en bereikbaarheid | 3,3 | 3,3 | 3,5 | 3,7 | 3,1 | 3,6 | 3,2 | 3,0 | 3,2 |
| vlottere vergunningen | 3,0 | 3,2 | 3,8 | 3,5 | 3,8 | 4,3 | 4,1 | 4,0 | 4,1 |
| administratieve vereenvoudiging | 2,9 | 2,9 | 3,2 | 3,7 | 3,4 | 3,9 | 3,6 | 3,4 | 3,4 |
| aanpak van de arbeidsmarktkrapte | 2,9 | 2,6 | 2,9 | 3,4 | 3,6 | / | / | / | / |
| fiscale hervormingen | 2,9 | 2,4 | 3,5 | 3,5 | 3,5 | 4,3 | 4,2 | 3,5 | 3,7 |
| wegwerken loonkostenhandicap | 2,6 | 2,4 | 3,4 | 3,8 | 4,0 | 5,3 | 5,2 | 4,9 | 5,3 |
| betaalbare sociale zekerheid (o.a. vergrijzing, pensioenprobl | 2,5 | 2,4 | 3,1 | 3,4 | 3,5 | 4,2 | 4,1 | 3,7 | 4,4 |
| verlaging van de belastingdruk | 2,4 | 2,5 | 3,0 | 3,5 | 4,0 | 4,8 | 4,8 | 3,6 | 4,6 |
| efficiëntere en kleinere overheid | 2,2 | 2,2 | 2,7 | 2,6 | 3,3 | 3,6 | 3,8 | 3,4 | 3,7 |
| corona-steunmaatregelen voor ondernemingen | / | / | 5,5 | 5,6 | / | / | / | / | / |
| doeltreffend beleid in de aanpak van de coronacrisis | / | / | 4,2 | 4,2 | / | / | / | / | / |
| Gemiddelde | 3,2 | 3,1 | 3,6 | 3,9 | 3,7 | 4,3 | 4,2 | 3,9 | 4,1 |

Alle volgende beleidsdomeinen landen met een score tussen 2 en 3 op 10:

- **Vlottere vergunningen:** opnieuw gedaald van 3,2 naar 3,0 (en komend van 3,8 in 2021).
- **Administratieve vereenvoudiging:** status quo op 2,9.
- De aanpak van de **arbeidsmarktkrapte:** lichte stijging van 2,6 naar 2,9.
- **Fiscale hervormingen:** van 2,4 terug naar 2,9, na de sterke daling komend van 3,5 in 2021.
- Het **wegwerken van de loonkostenhandicap:** 2,6 (vorig jaar 2,4). **Was in de jaren 2015-2018 nochtans een sterkhouders op de eerste plaats met een score van 5,3/10. De huidige quotering van 2,6 is tekenend voor de teloorgang van de verbetering die destijds werd gerealiseerd en bedraagt dus minder dan de helft van toen.**
- Een **betaalbare sociale zekerheid** (2,5, vorig jaar 2,4).
- En de **verlaging van de belastingdruk** (2,4, vorig jaar 2,5).

Als hekkensluis vinden we voor het vierde jaar op rij de beoordeling voor (het gebrek aan) een **efficiëntere en kleinere overheid** met – opnieuw – als laagste score ooit een 2,2/10.

Maar liefst één op de drie van de bevraagde ondernemers geeft een score van 0 op 10 voor de overheidsefficiëntie, 8 op 10 buisden de overheid hierop. Ook voor de aanpak van de loonkostenhandicap, de betaalbaarheid van de sociale zekerheid en de belastingdruk zijn er gemiddeld 1 op 4 ondernemers die een quotering van 0 op 10 geven, tekenend voor het gebrek aan vertrouwen en frustratie.

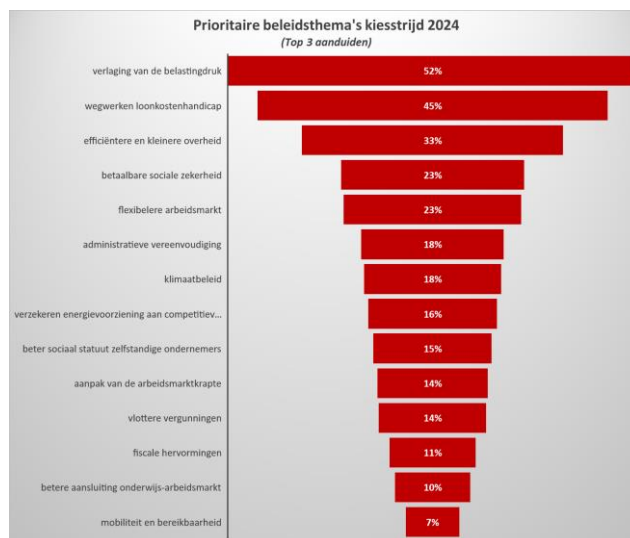
Globaal gezien komen de hoogste evaluaties van de productiesector (op 10 van de 16 domeinen) en de grootste bedrijven (> 250 wn, op 8 domeinen). De meeste slechte evaluaties vinden we bij de groothandel (op 11 van de 16 domeinen) en de kleine kmo's met 5-9 werknemers (op alle 16 domeinen).

7. Kiesstrijd 2024: verlaging belastingdruk, betaalbare sociale zekerheid en overheidsefficiëntie als prioritaire opdrachten voor de nieuwe regeringen

Met het oog op de Vlaamse, federale en Europese verkiezingen van juni 2024, werden bovenstaande **economische domeinen ook voorgelegd als prioriteitenlijst**, met de vraag aan de respondenten om er hun top 3 uit te kiezen. Van de 16 domeinen werden wel 2 antwoordopties geschrapt omwille van hun specificiteit: de crisissteunmaatregelen en het faciliteren van financiering voor het bedrijfsleven.

Niet toevallig zijn het de 3 domeinen die hierboven het slechtst gequoteerd worden, die voor de Limburgse ondernemers de inzet van de kiesstrijd in 2024 moeten zijn:

- De **verlaging van de belastingdruk** staat bij **meer dan de helft** van de respondenten (52%) in hun top 3. Bij de detailhandel zetten zelfs 3 op 4 (73%) dit in de top 3, bij de groothandelaars 64%.
- Het **wegwerken van de loonkosthandicap** wordt vermeld door **bijna de helft** (45%). In de productiesector staat dit bij 60% in de top 3.
- Een **efficiëntere en kleinere overheid** staat in de top 3 voor **1 op 3** ondernemers (33%). In de dienstensector is dit voor 4 op 10.



Niet minder belangrijk, maar wat verder in de lijst:

- Voor telkens **1 op 4 in de top 3**: een **betaalbare sociale zekerheid** (23%, wordt zelfs door 36% van de groothandel in de top geplaatst) en een **flexibelere arbeidsmarkt** (voor 1 op 2 van de grote bedrijven (100-249 wn) in de top 3!).
- Voor **1 op 5 in de top 3**: **administratieve vereenvoudiging** en het **klimaatbeleid**.
- Voor telkens **ca. 15%**:
 - het **energiebeleid** (maar in de top voor **3 op 10** productiebedrijven, en ook voor **3 op 10** van de grote bedrijven vanaf 100 wn!),
 - het **sociaal statuut voor zelfstandigen** (voor 1 op 3 van de kleinste bedrijven (< 5wn) en voor 1 op 4 bij de bedrijven 5-9 wn),
 - de **aanpak van de arbeidsmarktkrapte** (hogere vermelding bij bedrijven 5-9 wn: 1 op 3),
 - en **vlottere vergunningen** (hogere vermelding door **1 op 4 in de bouwsector**).
- Tot slot, voor gemiddeld 1 op 10 in de top 3: **fiscale hervormingen**, de **aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt** (wel voor 1 op 5 in de groothandel) en **mobiliteit**.

| Welke 3 van voorgaande beleidsthema's moeten volgens jou bij uitstek de inzet zijn van de kiesstrijd in 2024? (Top 3 aanduiden) | Eindtotaal | Bouw | Detailhandel | Diensten | Groothandel | Productie |
|---|------------|------|--------------|----------|-------------|-----------|
| verlaging van de belastingdruk | 52% | 43% | 73% | 52% | 64% | 48% |
| wegwerken loonkostenhandicap | 45% | 42% | 42% | 35% | 44% | 60% |
| efficiëntere en kleinere overheid | 33% | 25% | 21% | 40% | 36% | 37% |
| betaalbare sociale zekerheid | 23% | 31% | 24% | 15% | 36% | 21% |
| flexibelere arbeidsmarkt | 23% | 28% | 18% | 19% | 24% | 24% |
| administratieve vereenvoudiging | 18% | 19% | 12% | 24% | 20% | 12% |
| klimaatbeleid | 18% | 21% | 3% | 21% | 12% | 19% |
| verzekeren van energievoorziening aan competitieve prijzen | 16% | 9% | 18% | 15% | 4% | 28% |
| beter sociaal statuut voor zelfstandige ondernemers | 15% | 13% | 33% | 20% | 4% | 7% |
| aanpak van de arbeidsmarktkrapte | 14% | 15% | 27% | 16% | 12% | 5% |
| vlottere vergunningen | 14% | 24% | 12% | 9% | 12% | 12% |
| fiscale hervormingen | 11% | 12% | 6% | 12% | 12% | 11% |
| betere aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt | 10% | 7% | 3% | 8% | 20% | 13% |
| mobiliteit en bereikbaarheid | 7% | 9% | 6% | 11% | 0% | 3% |